VNS 2/2017 vp Valtioneuvoston selonteko ruokapolitiikasta Ruoka2030 Suomi-ruokaa meille ja maailmalle
Asiantuntijakuuleminen eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunnassa 7.4.2017

Valtioneuvoston toinen selonteko ruokapolitiikasta on kattava katsaus eri hallinnonaloja yhdistävän horisontaalisen ruokapolitiikan nykytilasta ja seuraavan kymmenen vuoden tavoitteista Suomessa. Ilahduttavaa on selonteon laaja-alaisuus ja sen tarkastelemien ilmiöiden ja alueiden monipuolisuus. Tätä kuvastaa esimerkiksi selontekoa läpäisevä ruokajärjestelmänäkökulma, joka pyrkii ottamaan huomioon mahdollisimman monen toimijan kuluttajia unohtamatta. Samalla tulee selväksi, että ruokapolitiikkaa yhdistävänä tekijänä tarvitaan, jotta asetetut tavoitteet saavutetaan. Ruoan tuotanto ja kulutus ovat väistämättä läsnä mistä tahansa globaalin tai paikallisen toimintaympäristön muutoksesta keskusteltaessa.

Koulutus, osaaminen ja tutkimus nähdään alan kilpailukykyä parantavana voimavarana. Selonteko tunnistaa, että ruoka-ala tarvitsee hyvin monenlaista osaamista, jota on välttämätöntä täydentää koko ajan. Kysymys on yhtä aikaa sekä kuluttajakansalaisten ruokatajun luomisesta kasvatuksella että ruokasektorin osaamisen tukemisesta koulutuksella.

Ruoka-alaan liittyvän koulutuksen kehittämisessä olisi pohdittava suomalaisen koulutusjärjestelmän eri vaiheiden roolia selonteon tavoitteiden saavuttamisessa. Millainen opintopolku olisi mahdollista luoda varhaiskasvatuksen, esiopetuksen, perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen (lukiokoulutus, ammatillinen koulutus) keinoin, jotta syntyy hyvän ruokatajun omaavia kansalaisia, jotka pitävät ruoka-alaa kiinnostavana korkea-asteen koulutuksen (ammattikorkeakoulut, yliopistot) vaihtoehtona? Ruoka on erinomainen aihepiiri eheyttävässä ja ilmiöpohjaisessa opetuksessa. Ruokakasvatus on jo varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen opetussuunnitelmissa. Tätä voisi jatkaa lukiokoulutuksessa luomalla ruoka-alan erityislukioita, edistämällä toisen asteen koulutusten yhteistyötä esimerkiksi kaksoistutkintojen muodossa ja näin jo varhaisessa vaiheessa viitoittaa (opinto)polkuja ruoka-alalle.

Selonteko käsittelee laajasti ruoka-alaa ja -järjestelmää koskevaa tutkimusta. Kannatettavaa on, että selonteossa esitetään tutkimusstrategian luomista. Tutkimustarpeita ja ideoita voisi konkretisoida monitieteisellä tutkimusohjelmalla. Ruokapoliittisessa selonteossa asetettujen tavoitteiden saavuttaminen edellyttää koko ilmiökentän ja ruoka-alan laaja-alaista tutkimuksellista jäsennystä. Ajatus kestävästä ruokajärjestelmästä vaatii tutkimusta, joka tarkastelee myös ruoantuotannon ja -kulutuksen kulttuurisia ja sosiaalisia ulottuvuuksia ekologisen ja taloudellisen ohella. Kun ruoka on kulttuuria ja osa arkea, tarvitaan tietoa suomalaisten jokapäiväisestä ruokakäyttäytymisestä.

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

KASVATUSTIETEELLINEN TIEDEKUNTA
PEDAGOGISKA FAKULTETEN
FACULTY OF EDUCATIONAL SCIENCES

Kasvatustieteiden osasto
PL 8 (Siltavuorenpenger 10)
00014 Helsingin yliopisto

Selonteko käyttää kolmea osin päällekkäistä käsitettä: ruokataju, ruokasivistys ja ruokakansalaisuus. On ilahduttavaa huomata, että olemassa olevaa tutkimusta näin hyödynnetään. Samalla on todettava, että juuri näiden käsitteiden määritelmiä ja käyttöä voisi terävöittää erityisesti kuluttajakansalaisten osallistumisen ja osallistamisen näkökulmasta. Ruokakansalaisuus ja -taju ovat esillä jo selonteon sanastossa, ruokasivistys puolestaan mainitaan luvussa 5. Sanaston selitys ruokatajusta yhdistää ajatuksia ruokasivistyksestä ja ruokatajusta. Sanastossa ruokakansalaisuuden kuvaus on laaja-alainen ja siten muistuttaa osin ruokatajun tutkimuskirjallisuudessa esitettyä määritelmää. Sen sijaan itse selonteossa ruokakansalaisuus toistuvasti lähes typistyy kaupunki- ja kotitarveviljelyksi. Se on kapeahko, joskin oikeansuuntainen tulkinta ruokakansalaisuudesta, joka tutkimuskirjallisuudessa mielletään osaksi laajempaa aktiivista kansalaisuutta, joka tukee ja edistää sosiaalista ja taloudellista oikeudenmukaisuutta sekä kestävää kehitystä.

Kun selonteon ja ruokapolitiikan tavoitteena ovat aktiiviset kuluttajat, joilla esitetyn vision mukaan ”on kyky ja mahdollisuus tehdä tietoisia valintoja”, on syytä olla tarkkana, että käsitystä siitä, mikä on oikein ja tavoiteltavaa ei määritellä ylhäältä käsin. Kuluttajakansalaisten on oltava aktiivisesti mukana määrittelemässä, mitä tarkoittaa, että ruokaan suhtaudutaan ”asianmukaisen arvostavasti” (s. 4). Ruokaan ja syömiseen liittyvä väistämätön omakohtaisuus on myös loistava mahdollisuus edistää kuluttajien osallisuutta ja osallistumista ruokakansalaisen ja ruokatajun ydinajatusten mukaisesti. Samalla on tunnistettava, että ruoan kulutus eriytyy ja moninaistuu. Suomalaisesta ruokakulttuurista tulee suomalaisia ruokakulttuureja: on monenlaisia tapoja syödä terveellisesti ja kestävästi. Silti on pohdittava keinoja, jolla estetään ruoan kulutuksen eriarvoistuminen ja otetaan huomioon haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien ravitsemus ja hyvinvointi.

Osallistavalla ruokakasvatuksella on oiva tilaisuus rakentaa ruokatajua/ruokasivistystä/ruokakansalaisuutta yhtäältä omien kokemusten ja aistimusten ja toisaalta tutkimukseen perustuvien tietojen ja taitojen avulla. Sen sijaan ruoan arvostuksen edistäminen ikään kuin ylhäältä ilman kuluttajien ei ole mahdollista. Niinpä ehdotus tiedotusvälineiden eräänlaisesta ”valjastamisesta” myönteisten mielikuvien luomiseksi suomalaisesta ruokakulttuurista ei tunnu oikeanlaiselta politiikan välineeltä avoimessa yhteiskunnassa.

Kestävät myönteiset mielikuvat suomalaisesta ruokajärjestelmästä ja -kulttuurista syntyvät, jos niihin on aihetta. Ne ovat myös olennaisia Suomeen kohdistuvalle ruokamatkailulle. Oma roolinsa myönteisen maabrändin rakentamisessa on ruokapalvelujen ammattilaisilla ja heidän kansainvälisellä näkyvyydellään. Omintakeisen ruokakulttuurin sekä osaavien ja kekseliäiden tekijöiden ohella tärkeä osa maabrändiä on elintarviketurvallisuuden korkea taso.

Kun tavoitteena on kestävä ruokajärjestelmä, tulisi sen näkyä ihmisten arjessa kestävänä ja ketteränä ruokakulttuurina. Kestävyyden toteutuminen edellyttää sitä edistävien toimintatapojen juurtumista osaksi jokapäiväisiä rutiineja. Kotitalouksien rinnalla ruokapalvelut voivat olla edelläkävijöitä.

Selonteko sisältää runsaasti kannatettavia tavoitteita ja toimenpide-ehdotuksia. Monesti eritasoiset tavoitteet ja toimenpiteet sekä niiden kohtaaminen ovat yleisiä ja osin epämääräisiä. Täsmentämättä jää usein, minkälaisilla voimavaroilla ja millaisten tahojen toimesta ehdotukset toteutetaan.

Selonteon tavoitteet ovat lähitulevaisuudessa, otsikon mukaan vuodessa 2030, mutta suomalaisen ruokajärjestelmän tulevaisuutta olisi syytä luodata myös pidemmällä aikajänteellä. Näin olisi mahdollista miettiä, minkälaisia vaihtoehtoisia tulevaisuuksia suomalaisella ruokajärjestelmällä on sekä minkälaisten poliittisten päätösten viitoittamana ja tuella kohti valittua vaihtoehtoa voidaan edetä.

Helsingissä 6.4.2017



Johanna Mäkelä, professori (ruokakulttuuri)
Kasvatustieteellinen tiedekunta
Helsingin yliopisto
johanna.m.makela@helsinki.fi
puh. 050 318 5205